

Tukihenkilökoulutuksella maaseudun ihmisten ahdingon lieventämiseen

- Isäntä on alistanut nyrkkivallalla vaimonsa aloitekyvyttömäksi pelkääjäksi. Turvakoteja ei ole satojen kilometrien säteellä.
 - Jälleen uusi loppuun palaminen: nälkään ja janoon nääntynyt karja löydettiin teljetystä navetasta.
 - Naapurin isäntä teki itsemurhan.
 - Humalainen mies tuikkasi rakennuksensa tuleen – lemmikkieläimet paloivat, mutta hevoset saatiin naapureiden toimesta pelastetuksi.
- Räikeimmät maaseudun ihmisten ongelmat näkyvät sanomalehtien otsikoissa. Pinnan alla on paljon pahoinvointia, joka ei yllä otsikoihin.

Tähän paisuvalta tuntuvaan pahoinvoinnin ongelmaan tarttuivat 13 vuotta sitten maaseudusta huolta kantavat tahot, Maataloustuottajain Keskusliitto (MTK), Maatalousyrittäjien Eläkelaitos (Mela), Maa- ja kotitalousnaisten Keskus, Kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö, Maaseudun Sivistysliitto (MSL) ja Suomen Mielenterveysseura. Luotiin maaseudun tukihenkilöverkosto.

Pesämunan toiminnan käynnistämiseen antoi Mela. Jo seuraavana vuonna rahoittajaksi tuli Euroopan sosiaalirahasto ESR ja pian myös Raha-automaattiyhdistys RAY. Vuodesta 2000 lähtien tukihenkilötoiminta on vakiinnutettu pysyväksi ja se saa vuosittaista apurahaa Raha-automaattiyhdistykseltä. Sillä saadaan toiminnan koordinaattorin palkka sekä kustannetuksi tukihenkilöiden vuosittainen peruskoulutus. Tukityöstä aiheutuviin kustannuksiin tuki tulee MTK-yhdistyksiltä, seurakunnilta, maa- ja kotitalousnaisilta ja ProAgrialta.

Nykyisin toiminnan piirissä on 50 aluevastaavaa ja yli 300 paikallista tukihenkilöä, kaikki vertaisauttajia, ”maallikoita”. Toiminnan koordinoijista ja tukihenkilöiden koulutuksesta on vuodesta 2000 lähtien vastannut Maaseudun Sivistysliiton koordinaattori **Eija Sipiläinen**. Tuolloin myös toiminnan rahoitus siirtyi RAY:lle.

Tukihenkilöverkon koulutuksissa on vuosittaiset painopistealueet. Vuonna 2008 painopisteinä

olivat masennus ja itsetuhoisuus. Niistä ja muista syistä tukihenkilöille tuli runsaat 3 000 yhteydenottoa. Vuonna 2009 painopisteinä oli väkivalta. Yhteydenottoja eri syistä oli jo 4 310. Niistä 1 847 johti tukihenkilön kanssa tapaamiseen ja 2 463 oli puhelin keskustelua. Taantuman vaikutusta ei tilastojen valossa vielä tiedetä, sillä vuotta 2009 koskevat luvut kootaan keväällä.

Tukihenkilöiden alueitten mukaiset listat ovat Maaseudun tukihenkilöverkon verkkosivuilla. Eija Sipiläisen mukaan yhteydenotot saattavat tulla aivan eri puolelta Suomea. Oman alueen tukihenkilöille ei välttämättä soiteta tunnistetuksi tulemisen pelossa. Häpeä kulkee varjona mukana.

Ihmissuhdeongelmat suurin kaikista

Maaseudun ihmisten ongelmat ovat moninaiset, mutta lukumääräisesti suurin osa liittyy tavalla tai toisella ihmissuhteisiin Vuoden 2008 tilaston mukaan tukihenkilön kanssa kohtaamisen tai puhelin keskustelun päällimmäinen syy oli ihmissuhdeongelmat (14 %), masennus (13), fyysinen sairaus (11), yksinäisyys (11), päihdeongelmat (9), työttömyys ja työssä jaksaminen (7), taloudelliset vaikeudet (6), avioero kriiseineen (5), parisuhdeongelmat (4), perhesuhdeongelmat (4), mielenterveysongelmat (3), moniongelmaisuus (3), kuolema (2), EU ja epävarmuus tulevaisuudesta (2) sekä

muut syyt kuten itsemurhat, tapaturmat, väkivalta ja seksuaaliset ongelmat (6 prosenttia). Kun kaikki ihmisen suhde toiseen tai toisiin ihmisiin sumataan yhteen, prosenttiluku on yli kolmannes kaikista.

Perheväkivaltaa koskevissa avunhakemisissa uhreista 90 prosenttia on ollut naisia.

Väkivalta on piilossa, etenkin maalla, missä asutaan kaukana naapurista monesti ulkopuolella kullo- ja näköetäisyyden. Väkivalta voi olla fyysistä, henkistä tai molempia. Jos lähimmälle linja-autoreitille on kymmenen kilometriä eikä linja-autoja yli päänsä kulje ja kun perheen auton avaimet ovat miehen taskussa, samoin rahat, mihin väkivallan uhri voi paeta? Fyysisen väkivaltaan liittyy myös syvä nöyryytys ja ihmisarvon riisto. Selitys lääkärielle on tavanomainen: ”Kaaduin navetassa”; ”Kompastuin rappusissa.” Lääkäriillä pitäisi kuitenkin soida hälytyskellot, jos sama ihminen jatkuvasti ”kaatuu navetassa”.

– Tukihenkilöiden koulutuksessa pyritään siihen, että tukihenkilö tietää, minne tulisi ottaa yhteyttä ja ihmiset tunsivat omat oikeutensa ja velvollisuutensa, eikä jäätäisi toimimatta, Eija Sipiläinen sanoo. Tukihenkilö ei anna niinkään ohjeita, kuinka tulee toimia ja millaisia ratkaisuja tulee tehdä, vaan johdattaa kysymysten avulla avunhaki-ajan sellaisen ajatusketjun päähän, mistä hän voi tehdä omia ratkaisuja. Ihmisen on lopultakin tehtävä ratkaisunsa itse, Sipiläinen sanoo.

Avun hakemisen kynnyks voi olla korkea. Takana on usein pelko joutua vielä rajumman väkivallan kohteeksi tai kenties tulla tapetuksi. Jos uhrilla ei ole muuta ammattia tai koulutusta, hän jää helposti ”tuleen makaamaan”.

– Jos hakee apua, ei tilanne voi siitä yleensä enää paheta. Mutta usein uhrin ovat niin lannistettuja, ettei heillä ole kykyä ja voimia hakea ulospästä. Vastaan tulee hirvittäviä tapauksia, joista pahimpia ovat sairaanloiset mustasukkaisuudet. Esimerkiksi vaimon on kuljettava kadulla katse tiukasti maassa katsetta nostamatta. Jos vastaan tulee yksikään mies, vaimo on saattanut antaa hänelle silmämerkkejä, ainakin katsoa kohti. Rajoitetaan ja kahlitaan ja viedään toiselta itsetunto ja minuus.

– Pyydettyessä mukaan jollekin paikallisyhdistyksen retkelle nainen saattaa antaa myöntävän vastauksen, mutta järjestelmällisesti paria päivää ennen perua lähtönsä. Tai jos hänen pitäisi lähteä hoitamaan asioita, mies ajaa traktorin poikittain tien tukkeeksi ja pitää traktorin avaimet taskus-

saan, tai estää vaimoan sukuloimasta tai näkemästä tuttuja. Näitä tapauksia on luvuttomasti, Sipiläinen summaa. Itse hän on opetellut tiettyä viileyttä ja etäisyyttä, sillä muuten työt ei jaksaisi.

Työt ja velat ylikuormittavat

Sipiläinen on lukemattomien tapausten kautta nähnyt myös sen, mihin yhä suuremmat tilayksiköt ja niiden myötä paisuneet investoinnit velkaantumisineen ovat saattaneet ylläpitäjänsä. Uudet, suuremman tilan kannattavuuslaskelmat ovat perustuneet ihanteelliseen asioiden sujumiseen. Niissä ei ole otettu huomioon väsymistä, loppuun palamista, vammautumista, sairastumista tai yllätyksellistä takaiskua.

– On laskettu taloudellinen likviditeetti, muttei henkistä ja sosiaalista likviditeettiä. Kummallekaan niistä ei jää seitseenpäiväisessä työviikossa aikaa.

Alkoholi on usein ”helppo” ratkaisu. Siinä suhteessa maaseutu on ymmärtämätön ja säälimätön. Yleinen reaktio on: ”Mitäs juo?”

– Jos on ollut siihen asti tavallinen maanviljelijä ja nyt pitäisi olla monitaituri markkinoinnista lähtien ja samalla epävarmuus joka suhteessa lisääntyy, viinan kanssa ne ovat huono yhdistelmä. Silti viina saattaa olla hätähuuto, seuraus, ei syy, Eija Sipiläinen sanoo.

Tukihenkilöt vaarassa uupua

Tukihenkilöverkoston aluevastaavilta edellytetään asiantuntijuutta sosiaali- tai terveysalalta sekä maataloudesta. Paikallisilta tukihenkilöiltä vastavaa ei vaadita, mutta heidän elämänsä tulee olla kunnossa. Tukihenkilöverkoston maatalojen emäntiä, sosiaali- ja terveysalan ihmisiä, pappeja, koulujen rehtoreita, eläinlääkäreitä, diakonia-työntekijöitä.

Koulutusta on kahdenlaista, perus- ja jatkokoulutusta. Kurssitus ei tee kenestäkään ammattilaisesta eikä se korvaa virallista yhteiskunnan suoja-verkkoa – jos sellaista kaikkialla ylipäänsä on. Tukihenkilöille annetaan niin hyvä arvo- ja tietopohja kuin parin päivän kurssilla on mahdollista. Kouluttajina käytetään pääsääntöisesti Mielenterveysseuran asiantuntijoita, psykoterapeutteja, psykologeja, kouluttajaa rikosuhripäivystyksestä sekä juristia Raiskauskriisikeskus Tukinaisista.

Vuoden 2010 painopisteinä ovat perheiden hyvin- ja pahoinvointi sekä tukihenkilöiden jaksami-

nen. Moni tukihenkilö onkin vaarassa itse uupua. Jos henkilö on liian kiltti eikä osaa kieltäytyä, hän altistaa itsensä voimiensa ylittymiselle. Moni tukihenkilö on esimerkiksi majoittanut väkivallan uhreja omaan kotiinsa, kun turvakoteja ei maalla ole ja toinen tarvitsee akuuttia apua. Mielenterveysongelmainen saattaa olla pysyvä ”häirikkö”, melkein yötä päivää.

Vaikka verkosto on valtakunnallinen, toiset maakunnat ovat aktiivisempia kuin toiset. Etelä-Pohjanmaalta on paljon tietoa tuettavista, kun sen sijaan kaakkoinen Suomi on varsin hiljainen ja passiivinen.

– En tiedä, johtuuko se maakunnallisista luonne-eroista, vai onko kaikki kiinni vain niistä henkilöistä, jotka työtä tekevät. Toiminta vaatii kuitenkin jatkuvaa tiedottamista ja siihen rahkeemme ei-

vät oikein riittä. Vaikka siis apua haetaan paljon, käsitykseni on, että tukihenkilöverkostosta tiedetään maaseudulla aivan liian vähän.

Sipiläisen mukaan tarvitsijat tieto tavoittaisin parhaiten paikallislehtien kautta. Parhaita signaaleja ovatkin antaneet ne henkilöt, jotka vuosia myöhemmin ovat rohjenneet kertoa kokemuksistaan, miten nöyryyttävistä ja katkerista hyvänsä. Kun apua hakenut ja sitä saanut henkilö puhuu omasta kokemuksestaan, tieto tavoittaa uudet avuntarvitsijat parhaiten.

<http://www.tukihenkilo.fi/index.html>

Haastattelu: Anneli Kajanto